

Nr 192.

Ankom till riksdagens kansli den 16 juni 1942 kl. 6 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till tekniskt-vetenskaplig forskning m. m.

(1:a avd.)

I propositionen nr 282 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 april 1942, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att ett statens tekniska forskningsråd med de uppgifter, som i berörda statsrådsprotokoll angivits, skall inrättas;

dels till Statens tekniska forskningsråd för budgetåret 1942/43 under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40,000 kronor;

dels till Tekniskt-vetenskaplig forskning för budgetåret 1942/43 under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor;

dels ock medgiva, att de medel, som äro anvisade å tionde huvudtitelns reservationsanslag till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m., må användas jämväl för de med nyssnämnda anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning avsedda ändamålen.

Utredningen rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande har överlämnat ett med nr I betecknat betänkande, innehållande allmänna uppgifter angående den tekniskt-vetenskapliga forskningens nuvarande läge m. m., allmänna synpunkter rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen samt förslag till vissa åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därtill.

Utredningen ger till en början en allmän översikt över erforderliga åtgärder för den tekniskt-vetenskapliga forskningens främjande och statens medverkan därvid. Utredningen anför bland annat:

Av redogörelsen för den tekniskt-vetenskapliga forskning, som bedrivs i vårt land, framgår, att det nedlägges ett beaktansvärt forskningsarbete på en stor del av folkhushållets olika arbetsfält. Icke dess mindre tyder det stora antal förslag och önskemål, som framförts till utredningen, på att i många avseenden betydande brister finnas. Detta har även av utredningen kunnat verifieras under utredningsarbetets gång. Som helhet betraktat synes forskningsarbetet ej drivas i den omfattning, som kräves för att vårt land skall kunna följa med i tidens tekniska nydaningsarbete. Det har också konstaterats, att de resurser, som stå till buds för tekniskt-vetenskaplig forskning i vårt land, äro proportionsvis betydligt mindre än vad man finner ej blott

i de stora industriländerna utan även i mindre stater med högt utvecklad industri, såsom t. ex. Schweiz.

Det framstår som så mycket angelägnare att vidtaga åtgärder för att bota ifrågavarande brister, som tiderna avsevärt ändrat sig i ett betydelsefullt avseende. Förr var det jämförelsevis lätt att i Sveriges produktion tillgodogöra sig andra länders tekniska framsteg och forskningsresultat, men numera är inställningen länderna emellan en helt annan, och man gör hädanefter klokast i att så långt som möjligt bygga det tekniska utvecklingsarbetet på egen förmåga och egna resurser att forska.

Med hänsyn till den tekniskt-vetenskapliga forskningens stora betydelse för hela folkhushållet måste uppenbarligen alla krafter sättas in på att åstadkomma en efter våra behov avpassad, effektiv tekniskt-vetenskaplig forskning. Ur samhällets synpunkt bör denna forskning i dess egenskap av oundgänglig förutsättning för ett högt utvecklat näringsliv betraktas som en viktig samfunnsfunktion, som måste bringas att fungera väl. Ehuru det framdeles liksom hittills i främsta rummet tillkommer det enskilda näringslivets egna organ att bedriva och bekosta den tekniskt-vetenskapliga forskningen, måste det med hänvisning till det anförda vara uppenbart, att staten har ett viktigt intresse att bevaka och betydelsefulla uppgifter att fylla i denna fråga.

Allmänt sett kunna de åtgärder, som nu erfordras för den nödvändiga effektiviseringen av den tekniskt-vetenskapliga forskningen i vårt land, enligt utredningens mening sammanföras i följande huvudgrupper:

1. Åtgärder för att avhjälpa den brist på utbildade forskare, som allmänt påtalats.

2. Ökning av forskningsverksamhetens omfattning. I främsta rummet böra därvid beredas möjligheter att fullt effektivt utnyttja redan befintlig tillgång på laboratorier, utrustning och personal för forskning. På vissa områden måste därjämte den befintliga verksamheten vidgas genom uppförande av nya laboratorier samt anskaffande av ny utrustning och ökad personal. På andra områden måste ny forskning upptagas och erforderliga forskningsresurser åstadkommas.

3. Samordning och organisation av forskningen för höjande av effektiviteten och undvikande av onödigt dubbelarbete.

Efter att hava närmare redogjort för första och andra huvudgrupperna behandlar utredningen den tredje huvudgruppen av åtgärder för forskningens främjande, nämligen samordning och organisation av forskningen, och kommer därvid in på sitt huvudförslag i betänkandet nr I, nämligen inrättandet av statens tekniska forskningsråd. Utredningen anför bland annat:

Redan nu bedrivs en betydande tekniskt-vetenskaplig forskning av statliga organ och av enskilda med bidrag av statsmedel. Denna forskning är det i första hand statens uppgift att även framdeles uppehålla. I sammanhang med den intensifiering av den tekniskt-vetenskapliga forskningen, varav behov med sådan styrka framträtt och som i det föregående berörts, tillkomma därjämte nya uppgifter för statsverket.

Redan vid nuvarande omfattning av statsåtgärderna till forskningens stöd har behovet av organisatoriska åtgärder för att samordna statens insatser och skänka enhetlighet åt statliga avgöranden i frågor om tekniskt-vetenskaplig forskning visat sig starkt. Utredningen har därför ansett, att de organisatoriska problemen från början böra upptagas till behandling, och i det följande framlägger utredningen ett särskilt förslag i denna fråga.

Frågor om anslag till statliga verk och institutioner för olika tekniska och tekniskt-vetenskapliga ändamål handläggas för närvarande av de skilda statsdepartement, under vilka berörda verk och institutioner äro ställda, och likaledes behandlas frågor om tilldelning av anslag till sökande akademier, privata forskare eller enskilda institutioner av de skilda statsdepartement, som disponera över anslagen. Följden har blivit en så stark splittring, att anslagsfrågor rörande tekniskt-vetenskaplig forskning och därmed sammanhängande spörsmål för närvarande handläggas inom nästan alla departement.

Genom att de tekniska ärendena och därmed sammanhängande forskningsfrågor äro fördelade på ett flertal departement försvåras överblicken över viktiga och erforderliga åtgärder. Vidare kan befaras, att prövningen av hithörande frågor icke blir i allo enhetlig.

Till de uppgifter, som staten för närvarande har i fråga om tekniskt-vetenskaplig forskning, skulle, om de förslag genomföras vilka framläggas av denna utredning, även komma vissa nya uppgifter. Särskilda organ skulle sålunda tillskapas för bedrivande av forskning på vissa specialområden, och därtill skulle komma frågan om handhavande av ett tillämnat allmänt anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning.

För att till en början inom departementen förenkla behandlingen av tekniska ärenden skulle det vara till stor fördel att samla dem till ett departement, lämpligen handelsdepartementet. Då denna fråga dock torde ligga utanför utredningens egentliga uppdrag, har den här endast i förbigående berörts, men den synes böra uppmärksammas vid fortsatt behandling av frågan om den departementala indelningen.

Det skulle vidare naturligtvis vara i hög grad värdefullt, om det funnes ett lämpligt statligt organ med största möjliga överblick över hela det tekniskt-vetenskapliga forskningsfältet med uppgift att dels följa utvecklingen, dels giva råd åt cheferna för de departement, som behandla frågor av detta slag, dels ock vid behov taga erforderliga initiativ.

Utredningen har undersökt olika alternativ att åstadkomma ett statligt centralorgan för tekniskt-vetenskaplig forskning och därvid kommit till den slutsatsen, att det bör upprättas ett fristående statligt forskningsråd men att man bör söka liksom hittills få gagn av de stora tjänster, som ingenjörsvetenskapsakademien kan göra.

Statens tekniska forskningsråd.

Det fristående statliga forskningsråd, som utredningen anser böra inrättas, bör enligt utredningen benämnas statens tekniska forskningsråd. Om dess uppgifter anför utredningen bland annat:

Det föreslagna forskningsrådet skulle få till uppgift

1) att i stort följa den tekniska utvecklingen och hålla kontakt med den i landet pågående forskningen samt stödja och vid behov organisera frivilligt samarbete mellan forskningsintressenter, såväl industriföretag och andra enskilda forskningsorganisationer som statliga myndigheter och institutioner;

2) att stödja initiativ till för näringslivet betydelsefull forskning samt vid behov själv taga initiativ till forskningens främjande, även i fråga om organisation av ny forskning;

3) att avgiva av Kungl. Maj:t infordrade utlåtanden, såväl i frågor rörande

de organisation av statlig forskning på olika områden som ock rörande statsanslag och statsbidrag till forskningsverksamhet;

4) att enligt Kungl. Maj:ts uppdrag ordna kontroll över att beviljade medel användas i enlighet med givna villkor och föreskrifter.

Utredningen har framlagt följande förslag till inrättande av statens tekniska forskningsråd.

Rådet bör bestå av en ordförande och sex andra ledamöter, alla utsedda av Kungl. Maj:t för en tid av tre år i sänder.

De sex sistnämnda ledamöterna böra utses efter förslag av tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, vetenskapsakademien, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och svenska teknologföreningen.

Var och en av förslagsställarna bör därvid föreslå tre personer utan angivande av deras inbördes ordning.

De årliga kostnaderna för forskningsrådet hava beräknats till 48,000 kronor därvid arvode föreslagits utgå med 3,000 kronor till ordföranden och med 2,000 kronor till var och en av de övriga ledamöterna.

Vad utredningen i skilda hänseenden anfört har i flertalet yttranden, där de olika spörsmålen berörts, vunnit anslutning. Utredningens förslag om inrättande av ett statens tekniska forskningsråd har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran av det stora flertalet myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig i ärendet. Ingenjörsvetenskapsakademien och statens uppfinnarnämnd hava var för sig föreslagit en annan organisation av rådet. Statskontoret har helt avstyrkt förslaget.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har utredningen starkt framhävt den allt mer framträdande roll, som den tekniskt-vetenskapliga forskningen spelar för den moderna industriens utveckling. De nu rådande försörjningssvårigheterna till följd av krigsförhållandena och de ansträngningar, som göras för att skapa ersättningsproduktion för de genom avspärrningen bortfallna importvarorna, ha i hög grad fäst den allmänna uppmärksamheten vid den tekniska forskningen och ökat insikten om dess värde. Men hur betydelsefulla forskningens insatser än må vara i ett krisläge som det nuvarande, får man likväl icke därför förbise att — såsom utredningen också betonat — forskningens förnämsta uppgift är att under normala förhållanden och på längre sikt främja näringslivets utveckling genom att skapa förutsättningar för nya tillverkningar och förbättrade produktionsmetoder och genom att möjliggöra ett mera rationellt och i längden ändamålsenligare utnyttjande av våra naturtillgångar. Anordningar för att främja den tekniskt-vetenskapliga forskningen böra därför icke betraktas såsom krisåtgärder eller ha formen av dylika, utan de böra planeras såsom led i näringspolitiken även för normala tider. Med all rätt framhåller utredningen, att omvårdnaden om den grundläggande forskningen inom hithörande vetenskaper är lika viktig för effektiviseringen av det tekniska nydaningsarbetet inom näringslivet som tillämpningsforskningen, vars resultat mera direkt kan påvisas i form av nya tillverkningar eller tillverkningsmetoder.

Utredningen har i sitt betänkande lämnat en ingående redogörelse för de anordningar och övriga resurser för tekniskt-vetenskaplig forskning, som för närvarande finnas i vårt land. Såsom därav framgår, ha såväl från en-

skilt håll som från statsmakternas sida omfattande åtgärder redan vidtagits till främjande av denna forskning. Undersökningen har emellertid även visat, att i många avseenden betydande brister finnas, och utredningen faller det slutomdömet, att forskningsarbetet, såsom helhet betraktat, ej synes bedrivas i den omfattning, som kräves för att vårt land skall kunna följa med i tidens tekniska nydaningsarbete. Jag delar utredningens uppfattning att åtgärder böra vidtagas för att söka få till stånd en efter våra behov avpassad, effektiv tekniskt-vetenskaplig forskning. Framdeles liksom hittills bör det visserligen i första hand ankomma på näringslivets egna organ att bedriva och bekosta den forskning, av vilken de enskilda företagen direkt eller indirekt draga ekonomisk nytta. Med hänsyn till forskningens utomordentliga betydelse för näringslivets utveckling måste emellertid staten även enligt min mening i vidgad omfattning lämna sin medverkan för att ekonomiskt och på annat sätt stödja forskningsverksamheten.

Utredningen har sammanfört de åtgärder, som nu erfordras för den nödvändiga effektiviseringen av forskningen, i följande tre huvudgrupper: avhjälpande av bristen på utbildade forskare, ökning av forskningsverksamhetens omfattning, såväl genom fullt utnyttjande av tillgängliga resurser som genom åstadkommande av ytterligare laboratorier m. m., samt samordning av forskningen för höjande av effektiviteten och undvikande av onödigt dubbelarbete.

Bristen på utbildade forskare har redan föranlett beslut vid årets riksdag om inrättande av studiestipendier m. m. Ytterligare åtgärder äro för närvarande föremål för övervägande av 1940 års sakkunniga för den högre tekniska undervisningens ordnande.

Vad beträffar de båda andra huvudgrupperna av åtgärder finner jag i likhet med utredningen, att staten främst bör inrikta sin medverkan härutinnan på åtgärder, som äro ägnade att åvägabringa samverkan och samordning inom forskningsverksamheten; härutöver bör staten lämna forskningen ekonomiskt stöd i skäligen omfattning, särskilt med avseende å den grundläggande forskningen.

Det är uppenbarligen angeläget, att den samordnande verksamheten göres så effektiv som möjligt, på det att dubbelarbete må undvikas och de tillgängliga begränsade forskningsresurserna bli väl utnyttjade. Samordnandet av den tekniskt-vetenskapliga forskningen är så mycket viktigare som denna forskning för närvarande bedrives på många från varandra organisatoriskt helt skilda håll: vid universiteten, högskolorna, ingenjörsvetenskapsakademien, provningsanstalterna, andra statliga verk och enskilda institutioner m. fl. Otvivelaktigt har på senare år en viss förbättring inträtt i fråga om samverkan inom förevarande område, bland annat genom den verksamhet, som bedrivs av den till ingenjörsvetenskapsakademien anknutna forskningens beredskapsorganisation (FBO). Men det föreligger ett påtagligt behov av ett sammanhållande organ, som kan skaffa sig översikt över pågående arbeten, nya initiativ och behov som yppa sig. Genom tillgången till ett centralt organ på det tekniskt-vetenskapliga forskningsområdet skulle staten bättre än hittills kunna sätta in sitt ekonomiska stöd åt forskningen på de punkter, där stödet blir mest verksamt. Med den mångfald problem, som vänta på sin lösning, får ett dylikt centralt organ ett rikt arbetsfält. Att tillskapandet av ett sådant organ ej bör överlämnas åt det enskilda initiativet utan att det måste ankomma på staten att organisera detsamma synes mig uppenbart.

Utredningens förslag om inrättande av ett statens tekniska forskningsråd har vunnit anslutning i det övervägande antalet yttranden. Statskontoret har emellertid avstyrkt det föreliggande förslaget och ansett, att de upp-

gifter, som enligt utredningen borde uppdragas åt rådet, i stället borde ombesörjas av ingenjörsvetenskapsakademien. För min del ansluter jag mig till utredningens förslag. Även enligt min mening bör det centrala organet på detta område vara helt fristående och självständigt och anordnas som en rent statlig institution. Denna ståndpunkt innebär ingen underskattning av ingenjörsvetenskapsakademiens arbete eller de viktiga uppgifter akademien har att fylla; akademien har icke heller själv i sitt utlåtande stannat vid den linje statskontoret förordat.

Enligt utredningens förslag skulle rådet bestå av ordförande och sex ledamöter, förordnade av Kungl. Maj:t för tre år i sänder. De sex ledamöterna skulle utses efter förslag av tekniska högskolan i Stockholm, Chalmers tekniska högskola, vetenskapsakademien, ingenjörsvetenskapsakademien, Sveriges industriförbund och svenska teknologföreningen. Var och en av förslagsställarna skulle därvid föreslå tre personer utan angivande av någon inbördes ordning.

Ingenjörsvetenskapsakademien har föreslagit den modifikationen i utredningens förslag, att rådet skulle bestå av nio ledamöter, av vilka de fyra ledamöterna av akademiens presidium skulle vara självskrivna och de återstående fem förordnas av Kungl. Maj:t efter förslag av de övriga institutioner, som enligt utredningen skulle föreslå ledamöter i rådet. Rådets ordförande, som enligt utredningens förslag skulle utses av Kungl. Maj:t direkt utan förslag, skulle enligt akademiens mening förordnas bland ledamöterna — de självskrivna eller de efter förslag förordnade. För min del finner jag utredningens förslag rörande rådets sammansättning vara att föredraga. Det torde emellertid icke vara lämpligt att på detta stadium så hårt binda sig i fråga om rådets sammansättning som utredningens förslag innebär. Det är självfallet angeläget, att Kungl. Maj:t vid tillsättande av rådet tillser, att rådet får en allsidig och med hänsyn till dess arbetsuppgifter ändamålsenlig sammansättning. I anslutning härtill synes det mig icke vara något att erinra mot att ingenjörsvetenskapsakademien i syfte att säkerställa kontakten mellan akademien och rådet erhåller tillfälle att avgiva förslag till två ledamöter av rådet. Det bör också stå Kungl. Maj:t fritt att utom de institutioner och organisationer, som av utredningen angivits såsom förslagsställare, inhämta förslag från andra institutioner. Särskilt finner jag det önskvärt, att, såsom matematisk-naturvetenskapliga sektionen vid universitetet i Uppsala och universitetskanslern framhållit, möjlighet beredes till vidgad representation för de vid universitetet och Stockholms högskola arbetande forskarna, därigenom att förslag inhämtas även från dessa institutioner. Inom ramen av de förslag, som sålunda avgivas, bör det vara möjligt att finna ett antal sakkunniga personer, lämpade för de maktpåliggande och grannliga uppgifter, som skola ankomma på rådet, utan att Kungl. Maj:t därvid bör vara bunden vid att låta varje institution, som inkommit med förslag, erhålla en särskild representant i rådet. Det bör icke vara uteslutet, att en och samma ledamot företräder mer än en institution i de fall, då de olika institutionernas synpunkter och intressen måste antagas i stort sett sammanfalla. Det är nämligen angeläget att tillse, att icke ledamotsantalet sväller ut till hinder för effektiviteten i arbetets fortgång. Ordförande i rådet bör av Kungl. Maj:t utses utan föregående förslag.

Utredningen har, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, i sitt betänkande närmare behandlat forskningsrådets arbetsformer och dess samarbete med forskningens beredskapsorganisation. I vissa yttranden hava erinringar framställts mot den planering av arbetet, som utredningen sålunda tänkt sig. Särskilt hava erinringar framställts mot formerna för det planerade samarbetet med forskningens beredskapsorganisation. Det torde

emellertid böra ankomma på rådet att i sinom tid till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till bestämmelser rörande rådets verksamhet och vad därmed äger sammanhang. Med hänsyn härtill är jag icke nu beredd att förorda bifall till utredningens förslag om ytterligare statsbidrag till ingenjörsvetenskapsakademien till bestridande av kostnaden för beredskapsorganisationens verksamhet.

Vad slutligen angår kostnaderna för forskningsrådet har utredningen beräknat dessa till 48,000 kronor för nästa budgetår. Vid denna beräkning, som givetvis måst ske uppskattningsvis, har medtagits ett belopp av 3,000 kronor för hyra. Hyreskostnaden för rådet bör emellertid enligt vanlig ordning bestridas från statens allmänna fastighetsfond, varför medel för detta ändamål icke behöva anvisas i detta sammanhang. Kostnadsberäkningen i övrigt, slutande å 45,000 kronor, synes icke giva anledning till särskild erinran. Med hänsyn till att rådets verksamhet icke torde kunna få full omfattning redan från början av nästa budgetår torde emellertid beloppet kunna nedsättas till 40,000 kronor. Anslagsberäkningen är dock osäker, och då bland kostnaderna ingå sådana, till vilkas bestridande regelmässigt anvisas anslag av förslagsanslags natur i syfte att möjliggöra för Kungl. Maj:t att eventuellt ställa ytterligare erforderliga medel till vederbörandes förfogande, vill jag förorda, att till forskningsrådets verksamhet under nästa budgetår anvisas ett förslagsanslag av 40,000 kronor.

Anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning.

Bland de åtgärder, som erfordras för den nödvändiga effektiviseringen av den tekniskt-vetenskapliga forskningen i vårt land, har utredningen såsom en huvudgrupp upptagit ökning av forskningsverksamhetens omfattning. Utredningen har såsom en åtgärd till vinnande av det avsedda syftet föreslagit anvisande av ett allmänt anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning. Utredningen har därvid tänkt sig, att det nu under tionde huvudtiteln uppförda anslaget till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. bör förändras till ett allmänt anslag för tekniskt-vetenskaplig forskning och samtidigt ökas i erforderlig grad. Utredningen har föreslagit, att anslagets benämning ändras till anslag för tekniskt-vetenskaplig forskning och att anslagets ändamål definieras sålunda, att det må användas till understöd åt tekniskt-vetenskaplig forskning i syfte att därigenom främja det svenska näringslivet och tillvarataga landets naturtillgångar.

Departementschefen har anfört följande:

Enligt utredningens förslag skulle framdeles ett anslag å 1,000,000 kronor årligen anvisas till stödande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen. I avvaktan på möjligheter att utnyttja ett sådant årsbelopp har utredningen ansett en begränsning av beloppet kunna ske. Utredningen föreslår, att det i riksstatsförslaget för nästa budgetår under tionde huvudtiteln upptagna anslaget å 300,000 kronor till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. höjes med 200,000 kronor samt att anslagets ändamål utvidgas till att avse understöd åt tekniskt-vetenskaplig forskning i syfte att främja det svenska näringslivet och tillvarataga landets naturtillgångar. Därvid förutsätter utredningen, att förefintlig reservation å löpande budgetårs undersökningsanslag överföres till det nya anslaget.

I likhet med utredningen och i anslutning till vad som anförts i de avgivna yttrandena vill jag framhålla angelägenheten av att medel i erforderlig omfattning stå till förfogande för understödjande av tekniskt-vetenskaplig forskningsverksamhet. För nästa budgetår vill jag, i anslutning till utredningens förslag, tillstyrka anvisande av ett reservationsanslag å 200,000 kronor till tekniskt-vetenskaplig forskning, avsett att i den ordning, som utredningen angivit, av Kungl. Maj:t disponeras för undersökningar i syfte att lösa vissa bestämda forskningsuppgifter. Tillika bör av riksdagen utverkas medgivande, att förenämnda anslag å 300,000 kronor må i mån av behov användas, förutom till därmed avsedda undersökningar, för sådan forskning som avses med det förordade nya anslaget. Från och med budgetåret 1943/44 böra givetvis de båda anslagen sammanföras till ett anslag.

Med anledning av vad Sveriges geologiska undersökning anført om behovet av ett särskilt anslag för undersökningar av mineraltillgångar, vilket ändamål hittills tillgodosetts från förenämnda undersökningsanslag, vill jag framhålla, att mitt förslag innebär en utvidgning av anslagets ändamål och att anslagsmedlen vid bifall till förslaget alltjämt skulle få disponeras för sådana undersökningar av skilda slag, som hittills finansierats med anlåtande av undersökningsanslaget.

Äganderätt till framkomna forskningsresultat m. m.

Utredningen har till principiell behandling upptagit frågan om äganderätt till framkomna resultat vid statlig och statsunderstödd forskning, publikationsskyldighet och eventuell återbetalningsskyldighet.

Efter att hava redogjort för utredningens synpunkter på detta ärende har *departementschefen* anført följande.

Såsom utredningen framhåller, är frågan om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskning, som helt eller delvis bekostas med statsmedel, svår att lösa med allmängiltiga föreskrifter. I den mån särskilda medel anvisas för bestämda forskningsarbeten — vare sig dessa bedrivs vid statliga eller enskilda institutioner — torde det vara lämpligast, att frågan löses från fall till fall och att, därest så anses böra ske, villkor rörande äganderätten till forskningsresultaten föreskrivas i samband med medelsanvisningen. Patent å uppfinningar, till vilka äganderätten tillkommer staten, torde böra sökas för Kungl. Maj:t och kronan.

Vad beträffar den forskning, som bedrivs vid statliga verk och institutioner såsom ett led i den ordinarie verksamheten, är förevarande spörsmål av mera invecklad natur. Jag är icke beredd att på grundval av det nu föreliggande utredningsmaterialet taga ståndpunkt i saken. Emellertid är frågan uppenbarligen av den vikt, att en lösning av densamma bör sökas, därvid de av utredningen angivna riktlinjerna böra tjäna till ledning. Jag avser därför att senare föreslå Kungl. Maj:t att igångsätta en närmare utredning i ämnet. I samband därmed synes jämväl böra undersökas, i vad mån och på vad sätt medel böra disponeras för belöningar till sådana forskare, vilkas forskningsresultat bliva statens egendom.

Utskottet.

Utskottet ansluter sig till den av *departementschefen* uttalade uppfattningen, att åtgärder böra vidtagas för att söka få till stånd en efter våra behov avpassad, effektiv tekniskt-vetenskaplig forskning. Framdeles liksom hittills bör det dock i första hand ankomma på näringslivets egna organ att

bedriva och bekosta den forskning, av vilken de enskilda företagen direkt eller indirekt draga ekonomisk nytta. Med hänsyn emellertid till den tekniskt-vetenskapliga forskningens stora och alltmer växande betydelse för hela folkhushållet synes utskottet erforderligt, att staten i större utsträckning än vad hittills varit fallet ekonomiskt och på annat sätt medverkar i främjandet av denna forskningsverksamhet.

Såsom i ärendet framhållits bedrivs den tekniskt-vetenskapliga forskningen för närvarande på många från varandra helt skilda håll. Bland åtgärder, som förutsättas kunna befärja denna forskning synes därför vara, att ett sammanhållande centralorgan tillskapas med uppgift att skaffa sig översikt över ifrågavarande forskningsfält. Förslag har därför nu framlagts om inrättande av ett tekniskt forskningsråd. Utskottet finner förslaget härom värdefullt och delar departementschefens uppfattning, att detta organ bör vara helt fristående och självständigt och anordnat som en rent statlig institution. Utskottet vill understryka angelägenheten av att för undvikande av dubbelorganisation forskningsrådets verksamhet så ordnas, att effektiv och intim samverkan sker med de arbetande organ, som redan nu finnas på det tekniskt-vetenskapliga området. I fråga om rådets sammansättning tillstyrker utskottet departementschefens förslag och har intet att erinra mot det för verksamheten äskade anslaget.

Bland åtgärder, som erfordras för den nödvändiga effektiviseringen av den tekniskt-vetenskapliga forskningen, har vidare föreslagits en utökning av forskningsverksamhetens omfattning. I sådant syfte föreslås att ett anslag om 200,000 kronor anvisas till tekniskt-vetenskaplig forskning för lösande av vissa bestämda forskningsuppgifter ävensom att det under tionde huvudtiteln upptagna anslaget till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m. må i mån av behov användas jämväl för sådan forskning, som avses med det förordade nya anslaget. Utskottet tillstyrker förslagen i fråga. Jämväl utskottet anser, att de båda anslagen böra från och med budgetåret 1943/44 sammanföras till ett anslag.

Vad departementschefen i övrigt anfört i fråga om äganderätten till resultaten av den tekniskt-vetenskapliga forskningen har utskottet lämnat utan erinran.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må

a) besluta, att ett statens tekniska forskningsråd med de uppgifter, som i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 april 1942 angivits, skall inrättas;

b) till *Statens tekniska forskningsråd* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40,000 kronor;

c) till *Tekniskt-vetenskaplig forskning* för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under tionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200,000 kronor;

d) medgiva, att de medel, som äro anvisade å tionde huvudtitelns reservationsanslag till Undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar m. m., må användas jämväl för de med nyssnämnda anslag till tekniskt-vetenskaplig forskning avsedda ändamålen.

Stockholm den 16 juni 1942.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Torsten Ström, Lindström, Sven Larsson, Heiding, Karl Andersson, Björkman, Ekströmer, Persson* i Skabersjö och *Emil Petersson*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Falla, *Isacsson, Hansson* i Rubbestad, *Andersson* i Malmö, *Andersson* i Södergård, *Aqvist, Lindholm* och *Lundberg* i Hälsingborg.
